

PHÁT TRIỂN VĂN HÓA SỐ GÓP PHẦN XÂY DỰNG CÔNG DÂN SỐ TRONG SINH VIÊN

Nguyễn Minh Quân
Trường Đại học Tiền Giang

Tóm tắt: Trong bối cảnh chuyển đổi số diễn ra mạnh mẽ trên toàn cầu, việc phát triển văn hóa số trở thành yêu cầu cấp thiết, đặc biệt đối với thế hệ trẻ - lực lượng nòng cốt trong quá trình xây dựng xã hội số. Bài viết tập trung phân tích vai trò của văn hóa số trong việc xây dựng công dân số ở sinh viên; đồng thời, đề xuất một số giải pháp nhằm phát triển văn hóa số trong môi trường giáo dục đại học, góp phần đào tạo nguồn nhân lực trẻ có năng lực hội nhập và phát triển trong thời đại số. Kết quả nghiên cứu góp phần định hướng việc xây dựng và hoàn thiện mô hình công dân số trong sinh viên - phù hợp với yêu cầu của thời đại số và hội nhập quốc tế.

Từ khóa: Văn hóa số; công dân số; sinh viên.

DEVELOPING DIGITAL CULTURE CONTRIBUTES TO BUILDING DIGITAL CITIZENSHIP AMONG STUDENTS

Nguyen Minh Quan
Tien Giang University

Abstract: In the context of strong digital transformation taking place globally, the development of digital culture has become an urgent requirement, especially for the young generation - the core force in the process of building a digital society. The article focuses on analyzing the role of digital culture in building digital citizenship among students; at the same time, proposing a number of solutions to develop digital culture in the higher education environment, contributing to training young human resources with the capacity to integrate and develop in the digital era. The research results contribute to the orientation of building and perfecting the digital citizenship model among students - in line with the requirements of the digital age and international integration.

Keywords: Digital culture; digital citizens; student.

Nhận bài: 16/03/2025

Phản biện: 10/04/2025

Duyệt đăng: 13/04/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư cùng với quá trình chuyển đổi số đang diễn ra mạnh mẽ, làm thay đổi sâu sắc mọi mặt của đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội. Trong bối cảnh đó, khái niệm công dân số ngày càng trở nên phổ biến, thể hiện một mô hình công dân mới - không chỉ có khả năng sử dụng thành thạo công nghệ, mà còn biết ứng xử văn minh, có trách nhiệm và đạo đức trong môi trường số. Để hình thành và phát triển công dân số, một trong những nền tảng quan trọng không thể thiếu chính là văn hóa số. Đối với sinh viên - lực lượng trí thức trẻ, chủ nhân tương lai của đất nước - việc bồi dưỡng văn hóa số đóng vai trò đặc biệt quan trọng. Không chỉ giúp họ thích nghi với môi trường học tập và làm việc số hóa, mà còn góp phần định hình các phẩm chất, kỹ năng và giá trị cần thiết để trở thành công dân số toàn diện. Tuy nhiên, trên thực tế, nhận thức và hành vi văn hóa số của sinh viên hiện nay còn tồn tại nhiều bất cập: sử dụng mạng xã hội thiếu chọn lọc, lan truyền thông tin chưa kiểm chứng, thiếu kỹ năng bảo vệ bản thân trong không gian mạng,... Những vấn đề này đòi hỏi cần có các nghiên cứu chuyên sâu nhằm đánh giá thực trạng và đề xuất giải pháp phát triển văn hóa số một cách bền vững và hiệu quả.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Vai trò của văn hóa số trong việc hình thành công dân số ở sinh viên

Theo *Cẩm nang Chuyển đổi số* của Bộ Thông tin và Truyền thông, văn hóa trong xã hội loài người được hình thành trong thời gian dài, qua hàng trăm năm, hàng nghìn năm; trong khi xã hội số là vấn đề rất mới, đang hình thành trong thời gian gần đây. Vì vậy, văn hóa số cũng đang hình thành và có thể hiểu văn hóa số là các quy tắc ứng xử, chuẩn mực đạo đức của con người trong môi trường số. Văn hóa số còn được hiểu là cách mọi người tham gia vào các phương tiện và công nghệ kỹ thuật số trong cuộc sống hàng ngày của họ. Như vậy, văn hóa số là một khái niệm hiện đại, phản ánh cách con người sống, giao tiếp, làm việc và ứng xử trong môi trường số. Đây là sự mở rộng và thích ứng của văn hóa truyền thống vào không gian kỹ thuật số - nơi các hoạt động xã hội, giáo dục, kinh tế... được số hóa và diễn ra thông qua các nền tảng công nghệ như Internet, mạng xã hội, trí tuệ nhân tạo, dữ liệu lớn,...

Trong *Cẩm nang Chuyển đổi số* do Bộ Thông tin và Truyền thông xây dựng, định nghĩa công dân số là người dân được trang bị năng lực số để sống giữa môi trường được số hóa toàn diện. Trong đó,

9 yếu tố cấu thành công dân số gồm: Khả năng truy cập nguồn thông tin số; khả năng giao tiếp trong môi trường số; kỹ năng số cơ bản; mua bán hàng trên mạng; chuẩn mực đạo đức trong môi trường số; bảo vệ thể chất, tâm lý trước ảnh hưởng từ môi trường số; quyền, trách nhiệm trong môi trường số; định danh, xác thực, dữ liệu cá nhân; quyền riêng tư trong môi trường số [1, tr.74]. Một công dân số là người có kỹ năng sử dụng công nghệ thông tin để giao tiếp với người khác, tham gia vào các hoạt động xã hội, kinh doanh và chính trị trên nền tảng kỹ thuật số. Công dân số là người có kỹ năng truy cập internet thông qua máy tính, điện thoại di động và các thiết bị kỹ thuật số khác để tương tác với cá nhân, tổ chức và cộng đồng. Tuy nhiên không phải bất kì ai sử dụng internet cũng là công dân số.

Văn hóa số đóng vai trò quan trọng trong việc hình thành tư duy, hành vi và giá trị sống của mỗi cá nhân trong môi trường số. Đây là nền tảng giúp công dân số sử dụng công nghệ một cách hiệu quả, có trách nhiệm và nhân văn. Thông qua văn hóa số, người dùng không chỉ tiếp cận thông tin nhanh chóng mà còn biết chọn lọc, đánh giá và chia sẻ nội dung một cách có ý thức. Các phẩm chất như tư duy phản biện, kỹ năng hợp tác, đạo đức số được hình thành và phát triển trong quá trình tương tác trên không gian mạng. Do đó, xây dựng văn hóa số vững chắc chính là tiền đề quan trọng để phát triển công dân số toàn diện.

Văn hóa số đóng vai trò then chốt trong quá trình hình thành công dân số ở sinh viên - lực lượng trẻ đang trực tiếp tham gia vào không gian số và là nhân tố nòng cốt của xã hội tương lai.

Thứ nhất, văn hóa số giúp sinh viên nhận thức rõ ràng về quyền, nghĩa vụ và trách nhiệm của mình trong môi trường số, từ đó hình thành thói quen ứng xử văn minh, tôn trọng pháp luật và chuẩn mực đạo đức trên không gian mạng. Văn hóa số đóng vai trò quan trọng trong việc giúp sinh viên hiểu rõ quyền, nghĩa vụ và trách nhiệm của mình khi tham gia vào môi trường số. Nhờ đó, sinh viên có ý thức hơn trong việc sử dụng công nghệ một cách đúng đắn và có trách nhiệm. Việc nhận thức đầy đủ tạo nền tảng để hình thành thói quen ứng xử văn minh, lịch sự và tôn trọng người khác trên không gian mạng. Đồng thời, sinh viên sẽ biết tuân thủ pháp luật, bảo vệ bản thân và lan tỏa các giá trị tích cực trong cộng đồng số.

Thứ hai, văn hóa số góp phần phát triển các kỹ năng cần thiết cho công dân số như tìm kiếm, đánh giá và xử lý thông tin; làm việc nhóm qua môi trường số; bảo vệ dữ liệu cá nhân và phòng tránh rủi ro mạng. Văn hóa số góp phần quan

trọng trong việc hình thành và phát triển các kỹ năng thiết yếu cho công dân số trong thời đại hiện nay. Nhờ có nền tảng văn hóa số, sinh viên rèn luyện được khả năng tìm kiếm, đánh giá và xử lý thông tin một cách nhanh nhạy và có chọn lọc. Đồng thời, họ cũng biết cách làm việc nhóm hiệu quả trong môi trường trực tuyến, thích ứng với các nền tảng số đa dạng. Bên cạnh đó, văn hóa số giúp nâng cao ý thức bảo vệ dữ liệu cá nhân và trang bị kỹ năng phòng tránh các rủi ro trên không gian mạng.

Thứ ba, thông qua việc tham gia và tạo lập nội dung số một cách sáng tạo, sinh viên có điều kiện khẳng định bản sắc cá nhân, thể hiện tư duy phản biện và năng lực hội nhập số toàn cầu. Thông qua việc tham gia và tạo lập nội dung số một cách sáng tạo, sinh viên có cơ hội thể hiện quan điểm cá nhân và phát huy thế mạnh riêng trong môi trường trực tuyến. Các hoạt động này giúp sinh viên rèn luyện tư duy phản biện, khả năng phân tích và đánh giá vấn đề một cách độc lập. Đồng thời, việc tương tác và chia sẻ nội dung trên các nền tảng số góp phần nâng cao kỹ năng giao tiếp, hợp tác và thích ứng với môi trường học tập, làm việc toàn cầu. Nhờ đó, sinh viên từng bước khẳng định bản sắc cá nhân và năng lực hội nhập trong không gian số hiện đại.

Như vậy, có thể khẳng định rằng, việc bồi dưỡng và phát triển văn hóa số cho sinh viên không chỉ là yêu cầu cấp thiết trong giáo dục đại học, mà còn là giải pháp căn bản để xây dựng lớp công dân số có trí tuệ, trách nhiệm và bản lĩnh trong thời đại mới.

2.2. Thực trạng văn hóa số của sinh viên hiện nay

Văn hóa số của sinh viên Việt Nam hiện nay thể hiện qua việc sử dụng rộng rãi các công nghệ số trong học tập, nghiên cứu và giao tiếp. Sinh viên thường xuyên tiếp cận các thiết bị công nghệ và ứng dụng số, cho thấy sự linh hoạt và đa dạng trong phương pháp học tập. Sinh viên sử dụng thành thạo các công nghệ số, sử dụng công nghệ thông tin thông minh. Sinh viên biết tận dụng các công cụ như phần mềm, ứng dụng học tập trực tuyến để nâng cao kiến thức và kỹ năng. Sinh viên hiện nay có khả năng sử dụng thành thạo các công nghệ số trong học tập, nghiên cứu và đời sống hàng ngày. Họ linh hoạt tiếp cận các công cụ như phần mềm học tập trực tuyến, ứng dụng quản lý thời gian, công cụ tra cứu học thuật và nền tảng học tập mở. Việc sử dụng công nghệ thông tin một cách thông minh giúp sinh viên tiết kiệm thời gian, nâng cao hiệu quả học tập và phát triển kỹ năng tự học. Ngoài ra, sinh viên còn biết tận

dụng mạng xã hội, diễn đàn học thuật để trao đổi kiến thức và mở rộng kết nối chuyên môn. Điều này cho thấy sự thích ứng nhanh và năng động của sinh viên trong bối cảnh chuyển đổi số mạnh mẽ hiện nay.

Sinh viên thích ứng nhanh chóng với công nghệ mới. Sinh viên nhanh chóng tiếp thu và sử dụng các công nghệ mới, đáp ứng yêu cầu của quá trình chuyển đổi số trong giáo dục đại học. Sinh viên ngày nay có khả năng thích ứng nhanh chóng với sự phát triển không ngừng của công nghệ mới. Họ dễ dàng làm quen và sử dụng các nền tảng học trực tuyến, phần mềm hỗ trợ học tập hay các công cụ giao tiếp số hiện đại. Sự linh hoạt trong tiếp cận công nghệ giúp sinh viên cập nhật kiến thức kịp thời và nâng cao hiệu quả học tập. Bên cạnh đó, khả năng thử nghiệm và áp dụng công nghệ mới còn góp phần thúc đẩy tư duy sáng tạo và năng lực đổi mới. Đây là một trong những lợi thế quan trọng giúp sinh viên hội nhập tốt trong môi trường học tập và làm việc số.

Văn hóa số giúp sinh viên hình thành thói quen tra cứu, chọn lọc và phân tích thông tin nhanh chóng, từ đó nâng cao khả năng học tập tự định hướng và mở rộng kiến thức. Nhờ khả năng tiếp cận kho tri thức phong phú trên môi trường số, sinh viên có thể chủ động tìm kiếm tài liệu phục vụ cho học tập và nghiên cứu. Việc thường xuyên tương tác với thông tin giúp các bạn rèn luyện kỹ năng tư duy logic, phản biện và đánh giá nội dung. Từ đó, sinh viên phát triển năng lực tự học, tự nghiên cứu mà không phụ thuộc hoàn toàn vào giảng viên hay giáo trình. Điều này góp phần mở rộng kiến thức, nâng cao chất lượng học tập và chuẩn bị tốt hơn cho quá trình học tập suốt đời.

Sinh viên hiện nay có thể dễ dàng trao đổi và kết nối với nhau thông qua các công cụ số như Zoom, Google Meet, Microsoft Teams hay Facebook,... Những nền tảng này tạo điều kiện thuận lợi cho việc làm việc nhóm, thảo luận học thuật và chia sẻ tài liệu học tập mọi lúc, mọi nơi. Nhờ đó, sinh viên nâng cao được khả năng hợp tác, giao tiếp và giải quyết vấn đề trong môi trường số. Bên cạnh học tập, các hoạt động ngoại khóa, câu lạc bộ hay hội thảo trực tuyến cũng được tổ chức linh hoạt trên các nền tảng này. Điều đó giúp sinh viên phát triển toàn diện cả về kiến thức chuyên môn lẫn kỹ năng mềm trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay.

Tuy nhiên, cùng với những ưu điểm, văn hóa số của sinh viên hiện nay cũng tồn tại những hạn chế. Một số sinh viên chưa được trang bị đầy đủ kiến thức về công nghệ, dẫn đến việc sử dụng chưa hiệu quả và an toàn. Sinh viên có thể chưa nhận thức đầy đủ về tầm quan trọng của việc bảo vệ dữ

liệu cá nhân, dẫn đến nguy cơ mất an toàn thông tin. Mặc dù sử dụng công nghệ thường xuyên, nhưng kỹ năng hợp tác và làm việc nhóm trong môi trường số của sinh viên vẫn cần được cải thiện. Nhiều sinh viên còn sử dụng mạng xã hội một cách tùy tiện, chia sẻ thông tin không kiểm chứng, có hành vi ứng xử thiếu chuẩn mực hoặc không tôn trọng quyền riêng tư của người khác. Việc phụ thuộc quá mức vào thiết bị công nghệ khiến nhiều sinh viên ít giao tiếp trực tiếp, giảm khả năng tương tác xã hội và thiếu sự kết nối thực tế trong học tập và cuộc sống. Một bộ phận sinh viên chưa ý thức được tầm quan trọng của việc bảo mật dữ liệu cá nhân, dễ bị đánh cắp thông tin hoặc rơi vào các nguy cơ an ninh mạng. Do chưa có khả năng đánh giá độ tin cậy của nguồn tin, sinh viên dễ bị ảnh hưởng bởi tin giả, thông tin độc hại, dẫn đến hiểu sai hoặc có hành vi không phù hợp.

2.3. Một số giải pháp phát triển văn hóa số nhằm xây dựng công dân số cho sinh viên

Trong thời gian tới, để nâng cao hiệu quả phát triển văn hóa số nhằm xây dựng công dân số cho sinh viên cần tập trung vào các giải pháp sau:

Một là, nâng cao nhận thức của sinh viên về phát triển văn hóa số cho sinh viên. Nhà trường cần tích hợp nội dung về đạo đức số, an toàn thông tin và trách nhiệm công dân số vào chương trình đào tạo. Bên cạnh đó, việc tổ chức các buổi hội thảo, tọa đàm, cuộc thi sáng tạo nội dung số cũng góp phần giúp sinh viên tiếp cận kiến thức một cách sinh động và thực tiễn. Cần phát huy vai trò của giảng viên, cố vấn học tập trong việc định hướng hành vi ứng xử văn minh trên không gian mạng. Ngoài ra, truyền thông nội bộ và mạng xã hội của nhà trường cũng nên được sử dụng như một kênh giáo dục văn hóa số hiệu quả cho sinh viên.

Hai là, tăng cường giáo dục và bồi dưỡng kiến thức về văn hóa số trong nhà trường. Tăng cường giáo dục và bồi dưỡng kiến thức về văn hóa số trong nhà trường là giải pháp thiết thực nhằm xây dựng công dân số có trách nhiệm và năng lực số toàn diện. Nhà trường cần lồng ghép các nội dung về văn hóa số, đạo đức số và pháp luật trong môi trường mạng vào chương trình học chính khóa cũng như hoạt động ngoại khóa. Việc tổ chức các lớp bồi dưỡng, hội thảo chuyên đề và tập huấn kỹ năng số sẽ giúp sinh viên nhận thức đúng và nâng cao kỹ năng thực hành trong không gian mạng. Bên cạnh đó, xây dựng tài liệu học tập số và kho học liệu mở cũng góp phần hỗ trợ sinh viên tiếp cận kiến thức một cách linh hoạt và chủ động. Đây là nền tảng quan trọng để hình thành môi trường học tập hiện đại, lành mạnh và phù hợp với yêu

cầu của thời đại số.

Ba là, tạo môi trường học tập số tích cực, an toàn và sáng tạo cho sinh viên. Nhà trường cần xây dựng các nền tảng học tập số có giao diện thân thiện, dễ sử dụng và tích hợp các công cụ hỗ trợ tương tác hiệu quả. Đồng thời, cần thiết lập các quy tắc ứng xử trên môi trường số nhằm định hướng hành vi văn minh, tôn trọng lẫn nhau và đảm bảo an toàn thông tin. Khuyến khích sinh viên sáng tạo nội dung số, tham gia diễn đàn học thuật và hoạt động học tập mở cũng là cách phát huy năng lực cá nhân trong không gian mạng. Bên cạnh đó, đội ngũ giảng viên và kỹ thuật viên cần được tập huấn để kịp thời hỗ trợ sinh viên trong quá trình học tập số.

Bốn là, tăng cường vai trò của giảng viên và cố vấn học tập trong định hướng văn hóa số. Giảng viên không chỉ truyền đạt kiến thức mà còn cần làm gương trong việc sử dụng công nghệ và giao tiếp trên các nền tảng số. Các buổi sinh hoạt chuyên đề, cố vấn học tập nên lồng ghép nội dung về đạo đức số, trách nhiệm công dân và kỹ năng sử dụng thông tin an toàn. Bên cạnh đó, giảng viên cần chủ động hướng dẫn sinh viên cách tra cứu tài liệu học thuật, làm việc nhóm và tham gia học tập trực tuyến hiệu quả. Sự đồng hành và định hướng tích cực từ đội ngũ nhà giáo sẽ góp phần xây dựng môi trường học đường số lành mạnh và phát triển bền vững.

Năm là, tạo ra các hoạt động văn hóa số để thu hút sự quan tâm tham gia của sinh viên. Các cơ sở giáo dục có thể triển khai nhiều hoạt động phong phú nhằm nâng cao hiểu biết và kỹ năng về văn hóa số cho sinh viên. Những hoạt động này có thể bao gồm các cuộc thi tìm hiểu, sáng tạo nội dung số, lập trình ứng dụng, thiết kế website hoặc thể hiện cảm nhận nghệ thuật trên nền tảng số. Đồng thời, tổ chức các hội thảo, tọa đàm trực tuyến về chuyển đổi số, văn hóa số hay xây dựng các dự án học tập liên quan để sinh viên chủ động tham

gia. Nhà trường cũng nên tạo môi trường khuyến khích tư duy sáng tạo, nghiên cứu khoa học và cung cấp các tình huống thực tiễn giúp sinh viên rèn luyện khả năng giải quyết vấn đề trong môi trường số. Bên cạnh đó, cần có chính sách hỗ trợ sinh viên tiếp cận và sử dụng công nghệ số một cách an toàn, hiệu quả và có định hướng rõ ràng.

Sáu là, hợp tác giữa nhà trường - doanh nghiệp - xã hội trong giáo dục văn hóa số cho sinh viên. Các doanh nghiệp công nghệ có thể phối hợp tổ chức các khóa đào tạo, chia sẻ kinh nghiệm thực tiễn và hỗ trợ kỹ thuật cho sinh viên trong quá trình học tập số. Nhà trường cần chủ động kết nối với các tổ chức xã hội để triển khai các chương trình truyền thông, hoạt động ngoại khóa về đạo đức và an toàn trên không gian mạng. Mời chuyên gia công nghệ, chuyên gia an ninh mạng tham gia giảng dạy kỹ năng số và tư vấn định hướng nghề nghiệp số. Sự đồng hành của các bên giúp sinh viên tiếp cận kiến thức đa chiều, gắn kết học với hành và định hướng phát triển năng lực số phù hợp với yêu cầu thực tiễn. Qua đó, góp phần xây dựng thế hệ công dân số có trách nhiệm, bản lĩnh và thích ứng tốt với môi trường số hiện đại.

III. KẾT LUẬN

Phát triển văn hóa số là một trong những yếu tố then chốt góp phần hình thành phẩm chất và năng lực cần thiết cho công dân số trong sinh viên. Thông qua việc nâng cao nhận thức, trang bị kỹ năng và tạo môi trường học tập số tích cực, sinh viên có thể sử dụng công nghệ một cách hiệu quả, an toàn và có trách nhiệm. Việc phối hợp chặt chẽ giữa nhà trường, doanh nghiệp và xã hội sẽ tạo nền tảng vững chắc để lan tỏa văn hóa số trong cộng đồng học đường. Từ đó, sinh viên không chỉ chủ động trong học tập và sáng tạo nội dung số, mà còn có khả năng hội nhập, thích ứng với những yêu cầu của thời đại số. Đây là hướng đi cần thiết và lâu dài trong chiến lược phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao cho đất nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Bộ Thông tin và Truyền thông (2021), *Cẩm nang chuyển đổi số*, Nxb. Thông tin và Truyền thông, Hà Nội.
- [2]. Matthew N. O. Sadiku, Mahamadou Tembely, and Sarhan M. Musa: Digital culture, International Journals of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering, ISSN: 2277-128X (Volume-7, Issue-6), <https://www.academia.edu/>.
- [3]. Trần Nguyên Hào (2023), “Phát triển văn hóa số cho sinh viên trong xu thế chuyển đổi số tại Việt Nam”, *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng*, 25(9/2023):123-130.